

A két kérdésre kapott válaszok arra engednek következtetni, hogy jóllehet a pedagógusok többsége tisztában van az iskolakezdés során a szülőkre nehezedő anyagi terhekkel, s a jelenlegi tankönyvárakat többségük magasnak vagy nagyon magasnak tartja, mégsem szándékozik feláldozni szakmai, módszertani elképzeléseit a tankönyvárak oltárán. A két szempont – a tanári és a szülői – együttes érvényesülését a valamilyen formában megvalósuló tankönyvtámogatás jelentené, ám erre még nincsenek mindenhol, minden körülmények között egységesen értelmezhető és kivitelezhető szempontok. Erre utal az a tény, hogy míg a pedagógusok 8 százaléka arról számolt be, hogy iskolájukban az elmúlt tanév során minden gyerek teljesen ingyen kapta a tankönyvet, addig 3 százaléknyan úgy válaszoltak, hogy náluk senki sem részesült ilyen segélyben. A leggyakoribb megoldás a szociális alapú támogatás volt: a pedagógusok kétharmada számolt be arról, hogy iskolájukban ezzel a módszerrel sikerült könnyíteni a legnehezebb anyagi helyzetű családok terhein. Alanyi jogú támogatásról, vagy ingyenes tankönyvjuttatásról a budapesti iskolákban tanítók számoltak be gyakrabban, s elsősorban az általános iskolákban tűnt járható útnak ez a megoldás.

A tavalyi gyakorlattal szemben a pedagógusok többsége azt tartaná jónak, ha minden családot segítenének a tankönyvvásárlás során: mindenki számára ingyenes tankönyvjuttatást ugyan csak kevesebb mint egyötödük remél, valamilyen kedvezményt azonban további 41 százalékuk adna a családoknak. A rászorultsági elvet a jelenlegi gyakorlatban alkalmazottnál kevesebben, 37 százaléknyan tartják kívánatos megoldásnak, s elenyésző azok száma, akik senkinek, még a legrászorultabbaknak sem juttatnának semmiféle állami vagy önkormányzati segélyt a tankönyvek megvételéhez.

Szemerszki Mariann

BEISKOLÁZÁS A VILÁGBANKI SZAKKÉPZÉSBEN, 1994/1995

Az *Oktatáskutató Intézetben* a *Munkaügyi Minisztérium* megbízásából 1992 óta folyik a világbanki szakképzési program követéses szociológiai vizsgálata. Ennek keretében 1994. januárjában adatfelvételt végeztünk a programban részt vevő iskolákban, amelynek segítségével az 1993/94-es tanév beiskolázásának körülményeiről és eredményeiről kívántunk tájékozódni. A programban – kezdettől fogva hivatalosan – részt vevő 61 iskola közül a közgazdasági képzést folytató 13 iskola már 1993 szeptemberében elindította a képzést, a többi intézményben azonban a jelzett időpontban került sor az első évfolyam beiskolázására. (Az adatfelvétel eredményeként 58 intézményről rendelkezünk adatokkal. Az alábbiakban nem térünk ki a programhoz időközben csatlakozott több tucat szakképző intézmény beiskolázási tevékenységére.)

A tájékoztatás

Az iskolák zöme már a megelőző tanév első felében elindította a későbbi beiskolázáshoz szükséges propagandát. Leginkább a helyi sajtó révén adtak hírt az új képzés indulásáról. Ez részben azzal függ össze, hogy a világbanki program az önkormányzatok támogatásának szükségessége miatt helyi ügyé válhatott, hiszen a programban való részvétel mindenképpen „presztízs-növelő” tényező. Ugyancsak jelentős arányban éltek a beiskolázás hagyományosnak nevezhető tájékoztatási eszközeivel, a szülők személyes vagy csoportos tájékoztatásával, a pályaválasztási füzetekben közzétett információval. Az iskolák több mint egyharmada saját szórólapot készített, vagy az iskolában folyó képzés egészét bemutató

önálló kiadványban fordult a leendő diákokhoz. Az iskolák döntő többsége egyidejűleg többféle tájékoztatási eszközt vett igénybe.

Az új képzés vonzereje

Az iskolákban a jelentkezők számát előzetesen – a 13 különböző szakmacsoportban együttvéve – 6000 főre becsülték. A tényleges jelentkezők száma szakmacsoportonként igen eltérően alakult.

I. TÁBLA

A jelentkezők és a felvettek száma és aránya

Szakmacsoport	Jelentkezők száma	Felvettek száma	Felvettek aránya (%)
Gépipar/fémtechnika	390	534	136,9
Elektronika	640	441	68,9
Informatika	868	417	48,0
Vegyipar	147	274	186,4
Építészet	231	210	90,9
Közlekedés	615	305	49,6
Mezőgazdaság	218	203	93,1
Élelmiszeripar	190	146	76,8
Környezetvédelem	140	189	135,0
Kereskedelem	684	279	40,9
Vendéglátás/idegenforgalom	373	201	53,9
Közgazdaság	1441	651	45,2
Egészségügy/humán szolgáltatás	884	390	44,1
Összesen	6821	4240	62,2

A táblázat adataiból jól látható, hogy összességében a jelentkezők száma meghaladta az iskolák várakozásait, hiszen a túljelentkezés átlagosan másfélszeres volt. A szakmacsoportok között azonban akadt néhány, ahol a jelentkezők száma a vártnál kevesebb volt. Ezekben az esetekben az iskolák különböző megoldásokkal éltek. A legjellemzőbb eljárás az átirányítás volt. Ez általában azt jelentette, hogy vagy a felvételi lapon az adott képzési irányt második helyen megjelölő diákok közül válogattak, vagy az iskolán belül más tagozatról (alkalmanként a gimnáziumi tagozatról) irányították át a tanulókat. Ez a probléma a gépipari szakmacsoportot érintette elsősorban (azon belül a fémtechnikát kevésbé), valamint a vegyipari és környezetvédelmi területet. Ennél jóval kisebb mértékben fordult elő, hogy az eredetileg tervezettnél kevesebb, vagy kisebb létszámú osztályokkal indították el az új típusú képzést.

A vártnál kisebb arányú érdeklődés okaként az iskolák részben rajtuk kívül álló tényezőket (a szakma iránt általános érdeklődés, illetve az adott korosztály létszámának csökkenését), részben pedig a megfelelő mértékű „reklám” hiányát jelölték meg.

Azokban az intézményekben, ahol túljelentkezés volt, különféle módszerekkel szelektáltak. Egy-egy intézmény többféle szelekciós eszközt is alkalmazott. Döntően (az esetek 95%-ában) az általános iskolai átlageredményt vették figyelembe, s ezt az iskolák több mint a felében kombinálták valamilyen írásos felvételi vizsgálóval, kisebb részben felvételi beszélgetéssel. Az írásbeli felvételi vizsgán a jelentkezőknek a II. táblázatban felsorolt tárgyakból illetve ismeretkörökből kellett bizonyítaniuk. A felvételi tárgyak nyilvánvalóan az adott képzés tartalmához is igazodtak, de alapvetően az iskolai teljesítőképesség mérésére általánosan használatos tudásfajtákat képviselték. A felvett tanulók nemek szerinti megoszlása viszonylag kiegyenlített képet mutat, valamivel nagyobb a fiúk aránya (53,91%).

II. TÁBLA

Az írásbeli felvételi tárgyai

Tantárgy	Az iskolák száma
Magyar	35
Matematika	34
Fizika, kémia	11
Történelem	2
Idegen nyelv	4
Logikai teszt	6
Egyéb (speciális szakmai tárgy)	6

A felvételt nyert tanulók családi hátteréről (szülők foglalkozása stb.) – elsősorban az iskolák ezirányú adatgyűjtésének általánosan jellemző hiánya miatt – csak töredékes adatokat sikerült nyernünk, amelyek alapján csupán annyit állapíthattunk meg, hogy a munkanélküliség, a veszélyeztetett helyzet – mint a tanulók iskolai teljesítményét és továbbtanulási ambícióit befolyásoló tényezők – a világbanki osztályokban is jelen vannak, előfordulási arányukról azonban nincs pontos képünk.

Az iskolákat arról is megkérdeztük, hogy vajon különböznek-e a világbanki osztályokba járó gyerekek az iskola hagyományos osztályainak tanulóitól. 32 iskolában nyilatkoztak úgy, hogy – nem. 18 olyan intézmény volt, ahol valamilyen különbséget jelöltek. Ez – egy kivételével – pozitív volt. A válaszadók zömmel olyan tényezőket említettek (lelkesedés, hozzáállás, komolyabban veszik a feladatokat, szorgalmasabbak), amelyeknek a mérése nem, vagy csak közvetve lehetséges.

Az a tény, hogy a tanulók jobban teljesítenek, nem csupán az új típusú képzéssel szembeni fokozott várakozásuk eredménye. A fentiekben bemutatott adatok azt is jelzik, hogy az iskolák többsége a jelentkezők viszonylag széles köréből válogathatott, sőt élt is a mércét állító szelekció eszközével. Az összképhez tartozik tehát, hogy az új képzés vonzereje révén a világbanki osztályok többségébe eleve jó iskolai teljesítményt mutató tanulók kerültek.

Ezt jelzi a felvételt nyert tanulók általános iskolai átlagának összesítése. (45 iskoláról rendelkezünk adatokkal.)

III. TÁBLA

A világbanki tanulók 8. osztályos tanulmányi átlaga az iskolatípus szerint

Iskolatípus (az intézmények száma)	Tanulmányi átlag
Csak szakközépiskola (10)	4,42
Szakközépiskola + szakmunkásképző (7)	4,27
Szakközépiskola + szakmunkásképző + gimnázium + szakiskola (2)	4,20
Szakközépiskola + gimnázium (26)	4,11
Szakközépiskola + szakiskola (4)	4,09
Szakközépiskola + szakmunkásképző + gimnázium (8)	3,96
Szakközépiskola + szakmunkásképző + szakiskola (1)	3,55

Összegezve tehát a világbanki program „második lépcsőjének” beindulásával kapcsolatos tapasztalatokat, elmondható, hogy a megvalósításban résztvevő iskolák az 1993/94-es tanévnek, azaz az új képzési forma beindulásának előkészítése során – részben a szűkös anyagi eszközök, részben pedig a program egészének időbeli csúszásai miatt – csak részben tudtak hatékony helyi beiskolázási propagandát folytatni. A jelentkezőket egyébként is döntő

mértékben az adott szakterület általános beiskolázási helyzete határozta meg. Egyes szakterületeken többszörös volt a túljelentkezés, másutt átirányítással kellett biztosítani az induláshoz szükséges létszámot.

A felvételt nyert tanulóknak – különösen ott, ahol túljelentkezés volt – tanulmányi teljesítőképességüket szigorú felvételi szelekció során kellett bizonyítaniuk. Az általános iskolai eredmények alapján a mezőny egésze a középiskolai mezőny felső harmadába sorolható, ami kedvező indulási feltételeket jelent a program megvalósításához.

Tóth Éva

A FIATAL MUNKANÉLKÜLIEK VÁGYAI ÉS ESÉLYEI

1993-ban az *Oktatáskutató Intézetben* a *Habilitas Alapítvány* támogatásával szociológiai kutatást folytattunk a fiatal munkanélküliekről.[†] Kutatásunk célja az volt, hogy az általában nyilvánosságra hozott országos munkaügyi statisztikáknál részletesebb és alaposabb információkhoz jussunk a fiatal munkanélküliek leginkább hátrányos helyzetű csoportjairól.

Vizsgálatunk korlátozott költségvetése miatt nem törekedhettünk országos reprezentativitásra, ezért kutatásunkat arra a három megyére (Szabolcs, Borsod, Nógrád) korlátoztuk, ahol tartósan kiemelkedően magas volt az utóbbi években a munkanélküliek aránya. A kutatás első szakaszában megyei esettanulmányokat készítettünk a fiatal munkanélküliek helyzetéről és a probléma intézményes kezelésének eljárásairól. Az esettanulmányok elkészítését megelőzően minden olyan intézményt felkerestünk (iskolákat, önkormányzatokat, családsegítőket és munkaügyi központokat), amelyek valamilyen módon kapcsolatba kerülnek a vizsgált csoportokkal. A kutatás második szakaszában a három megye két-két településén kérdőíves adatokat vettünk fel (312 fő) a 18 éven aluli munkanélküliekről. A kérdőívek kitöltésénél helybeli pedagógusok és szociális gondozók voltak segítségünkre.

A munkanélküliekről szóló statisztikák megbízhatósága

Az 1. ábra adatokból látható, hogy a fiatal munkanélküliek közel fele csak fél éve van munka nélkül, de ugyanekkora az aránya a tartósan munkanélküli fiataloknak is, akik már több mint egy éve nem dolgoznak. A két csoport iskolai végzettség szerint is elkülönül. A tartós munkanélkülieket az alacsony iskolázottság jellemzi. Nem rendelkeznek semmilyen munkatapasztalattal, mert legtöbbször még soha nem dolgozott. Ráadásul az elhelyezkedésre azért is igen kevés az esélyük, mivel a mintában szereplő tartós munkanélküliek 80%-a nem rendelkezik szakképzéssel sem.

A megkérdezettek 44,4%-át soha nem regisztrálták, sőt korábban sem kerültek kapcsolatba munkaügyi központtal. A nem regisztrált fiatalok szinte teljesen lefedik az alacsony iskolázottságúak csoportját, a regisztráltak pedig a szakképzettséggel rendelkezőkét.

Túlzott tehát az a derűlátás, amit a hivatalos politika követett, amikor a regisztrált munkanélküliek számának csökkenéséről beszél, azt sulykolva, hogy a tényleges munkanélküliség is csökken. Különösen az ifjúsági munkanélküliség esetében nem állja meg ez az állítás a helyét, hiszen ezek a fiatalok egyáltalán nem is estek bele a munkaügyi központok

[†] A vizsgálatban résztvevő kutatók: *Liskó Ilona, Tóth Éva, Györgyi Zoltán*